

© Editura EIKON

București, Calea Giulești 333, Sector 6,
cod poștal 031310, România

Difuzare / distribuție carte: 021 348 14 74
0733 131 145, 0728 084 802
difuzare@edituraeikon.ro

Redacția: 021 348 14 74
0728 084 802, 0733 131 145
contact@edituraeikon.ro
www.edituraeikon.ro

Editura Eikon este acreditată de
Consiliul Național al Cercetării Științifice (CNCS)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Identități, ideologii și politici în Orientul Mijlociu, Mediterana și Asia
de Sud / coord.: Marius Lazăr. - Cluj-Napoca : Mega ; București : Eikon,
2026

ISBN 978-606-020-807-5

ISBN 978-606-49-1184-1

I. Lazăr, Marius (coord.)

32

DTP: Mihăiță Stroe

Editor: Valentin Ajder

Marius Lazăr
(coordonator)

*Identități,
ideologii
și politici*

în Orientul
Mijlociu,
Mediterana
și Asia de Sud

E I K O N

București, 2026

Cuprins

Cuvânt-înainte.....	7
1. Regimul talibanilor din Afganistan: ideologie, pragmatism și modernizare frustrată (Anca Șerbănuță)	9
2. Islamul și Republica: construcția comunității musulmane în Franța și dificultatea gestiunii instituționale a islamului francez (Marius Lazăr).....	39
3. Proiectele de cooperare maghrebină: imposibila alianță politică a statelor din Africa de Nord (Maria-Valentina Niste)	75
4. Balcanii de Vest în contextul rivalității economice și geopolitice dintre Uniunea Europeană și China (Florin Groza).....	99
5. Configurația cooperării israelo-egiptene în 2025: beneficii imediate și implicații strategice pe termen lung (Ecaterina-Elena Mațoi, Iris-Oana Cadar)	117
6. Revizionismul sionist: strategiile partidului <i>Likud</i> în gestionarea dimensiunii teritoriale a conflictului israelo-palestinian (1990-1992) (Daniel Șoimaru)	145

7. Conflictul kurdo-turc și interesele de securitate ale Turciei:
o analiză a politicii externe turcești față de kurzii
din Irak și Siria (Mihai Tatomir) 173
8. Teme ideologice și narative islamiste în proiectul
panislamic al mișcării *Hizb ut-Tahrir* de renaștere
a califaratului (Iuliana Tataru) 187
9. Susținerea egalității de gen în islam:
abordări hermeneutice contemporane (Alina Isac Alak).....205

Cuvânt-înainte

O parte dintre studiile publicate în volumul de față au făcut obiectul unor prezentări în cadrul conferinței care a purtat același titlu (*Identități, ideologii și politici în Orientul Mijlociu, Mediterana și Asia de Sud*), organizată, în 2024, la Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, de către Centrul de Studii asupra Orientului Mijlociu și a Mediteranei (structură de cercetare din cadrul Facultății de Istorie și Filosofie) și Middle East Political and Economic Institute, think-tank din București specializat în problematicile Orientului Mijlociu. Contribuțiile din această carte acoperă subiecte variate, de la hermeneutică coranică la fenomenul islamismului contemporan, și se referă la aspecte sociopolitice, economice, securitare din diferite zone geografice, pornind din Mediterana de Nord (Franța) și de Sud (Maghreb), trecând prin Balcani, Egipt, Orientul Apropiat și Mijlociu, până în Afganistan. Atât conferințele (cea din 2024, precum și celelalte, anterioare și ulterioare acesteia), cât și textele publicate aici, încearcă să strângă laolaltă o parte dintre universitarii, cercetătorii, specialiștii – dar și tinerii aflați la început de drum –, care studiază problematicile acestui vast areal ce poate fi desemnat cu un termen devenit

uneori îngrat, dar util ca reprezentare spațială unificată, cel de Orientul Mijlociu Extins. Domeniul studiilor regionale (*area studies*) este încă incipient în România și un obiectiv major al celor două entități amintite la început, prima acționând în mediul academic și științific, cealaltă încercând să construiască cooperări și activități care să implice un câmp mult mai larg de instituții publice și private de la noi din țară și din Orientul Mijlociu, e tocmai acela de a stimula interesul și vocațiile pentru studierea acestei regiuni cu o istorie infinită și fascinantă. Analizele din prezentul volum se doresc deci a fi o modestă contribuție autohtonă în domeniul *Middle Eastern Studies*, dar ele sunt rezultatul unei autentice pasiuni științifice a fiecăruia dintre autori (unii abia ieșiți de pe băncile universității – sau chiar aflați încă acolo) pentru câmpul său de cercetare. Sperăm ca ele să găsească o receptivitate consonantă cu intenția pentru care au fost scrise și publicate, atât în rândul specialiștilor, cât, poate, mai ales printre cititorii doritori să se apropie de realitățile și de complexitatea lumilor orientale.

Marius Lazăr

I. Regimul talibanilor din Afganistan: ideologie, pragmatism și modernizare frustrată

ANCA ȘERBĂNUȚĂ¹

Introducere

Pentru prima dată de la revenirea la putere, în 2021, o delegație a talibanilor a participat, în noiembrie 2024, la discuțiile despre schimbările climatice în formatul COP29, sub egida Națiunilor Unite, în calitate de observator. Dincolo de îngrijorările reale legate de efectele climatice în Afganistan (care se confruntă cu inundații dezastruoase și alte calamități naturale), prezența talibanilor la Baku indică dorința regimului de a-și stabili legitimitatea la nivel internațional și de a fi acceptat ca actor statal cu preocupări obișnuite. Presa occidentală continuă să atragă atenția asupra încălcării drepturilor omului și, în special, a drepturilor femeii, dar mesajul transmis la COP29, chiar de talibani, prin intermediul jurnaliștilor, contribuie la dizolvarea portretului lor în ochii occidentali – șeful agenției de protecție a mediului din Kabul, Matuul Haq Khalis,

¹ Anca Șerbănuță este jurnalist la Televiziunea Română, din 2021. A studiat antropologia, istoria și analiza conflictelor internaționale la București și Bruxelles și are un doctorat în studii culturale, obținut în 2023, la Universitatea din București. Între 2008 și 2017 a lucrat la Ambasada Republicii Islamice Afganistan din Bruxelles și la Misiunea guvernului afgan pe lângă Uniunea Europeană și NATO. Se interesează în principal de polarizarea socială, procesele de modernizare și expresia emoțiilor sociale.

vorbește despre eforturi conjugate pentru a limita daunele produse de schimbările climatice și cere sprijinul comunității internaționale pentru Afganistan, aflat pe poziția a șasea într-un studiu privind țările cele mai vulnerabile la dezastre naturale².

Afganistanul a fost considerat, de-a lungul timpului, unul dintre punctele nevralgice în structurarea relațiilor internaționale. Se vorbește din nou despre un „Mare Joc”³, ca o continuare a tensiunilor între marile puteri care au marcat istoria Afganistanului în secolul al XIX-lea și care au făcut, mai apoi, din confruntarea cu sovieticii un punct fierbinte al Războiului Rece. Operațiunile NATO în Afganistan au jucat un rol important în definirea conceptului strategic al Alianței, așa cum a fost formulat în 2010⁴. Dar, după retragerea militarilor americani în 2021, interesul opiniei publice occidentale pentru Afganistan s-a diminuat, iar presa a lăsat preocupările pentru soarta femeilor și a minorităților etnice în seama organizațiilor specializate în acest domeniu.

Cert este că, după decenii de război, Afganistanul e acum, în linii mari, pacificat, iar talibanii încearcă să se ocupe de guvernare. Cercetarea de față își propune să facă o analiză a noului regim taliban și a construcției legitimității interne și externe a Emiratului Islamic, care oscilează între rigorile

² D. Eckstein, V. Künzel, L. Schäfer, *Global Climate Risk Index 2021*, Germanwatch Briefing Paper, ianuarie 2021, https://www.germanwatch.org/sites/default/files/Global%20Climate%20Risk%20Index%202021_2.pdf.

³ Alok Bansal (coord.), *Afghanistan. The New Great Game*, Pentagon Press, 2022.

⁴ NATO, *Active Engagement, Modern Defence. Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization*, 19 noiembrie 2010, <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2010/11/19/active-engagement-modern-defence>.

ideologice și pragmatismul necesar unei țări sărace și slab dezvoltate. Ipoteza noastră e aceea că talibanii nu sunt o anomalie, ci mai degrabă consecința istoriei dramatice și agitate a Afganistanului ultimelor decenii, și că există o continuitate în atitudinea de respingere a imixtiunilor occidentale și ale vecinilor regionali, care ia acum forme mai radicale, ideologic și politic. Ca urmare, vom descrie pe scurt ideologia talibanilor, pentru a înțelege fundamentul comportamentului lor social, economic și politic, și vom vedea cum Emiratul Islamic al Afganistanului (numit în continuare EIA) caută să-și stabilească legitimitatea politică și economică. Premisa este că fundamentalismul lor e în mișcare, ca orice fenomen socio-politic cu care suntem contemporani, și că trece de la un localism care părea barbar, văzut din exterior – și care poate fi considerat o formă de frustrare față de inechitățile procesului global de modernizare – la o variantă de naționalism prin care EIA se poziționează într-o lume pe calea spre multipolaritate.

Textul de față nu poate, și nici nu-și propune, să treacă în revistă toate aspectele legate de revenirea talibanilor. Accentul rămâne pe efortul de construcție a legitimității, în special din punct de vedere ideologic, nu pe o descriere a evenimentelor care au dus la schimbarea de regim în Afganistan, nici a aparatului de conducere al talibanilor. De asemenea, proiectele de dezvoltare economică și poziționarea EIA în raporturile complexe dintre actorii regionali vor fi menționate, dar nu vor putea fi discutate pe larg, întrucât sunt teme mult prea vaste pentru un demers ca acesta.

Contextul emergenței mișcării talibane

Talibanii s-au format ca o mișcare paramilitară în anii '90, în taberele de refugiați afgani de pe teritoriul Pakistanului, în apropierea graniței cu Afganistanul. Au reușit să se impună

în timpul războiului civil care a urmat retragerii trupelor sovietice și, în 1996, stabileau un prim regim la Kabul, puternic conservator și concentrat pe o pacificare austeră, niciodată cu adevărat obținută până în 2001, când au fost spulberați de intervenția americană. Talibanii nu au dispărut însă niciodată. Retrași în zonele tribale de graniță, au început o revenire militară încă din 2003, obținând treptat controlul unor teritorii din ce în ce mai întinse, cu pornire de la baza lor din zona Kandaharului, centrul tradițional de putere al Afganistanului. În două mari valuri de violență, în 2019 și 2021, au recucerit aproape întreg teritoriul țării, până la retragerea pripită a trupelor americane, care marchează momentul simbolic al renașterii Emiratului Islamic Afgan. Trebuie menționat că, în percepția afgană, spre deosebire de cea occidentală, primul regim al talibanilor nu a însemnat o înrăutățire, ci, mai degrabă o pauză – oricât de dură – în situația hobbesiană a anilor '90, când diferite facțiuni ale mujahedinilor, înarmate și sprijinite de interese străine, se luptau cu îndârjire pentru controlul țării, cu un preț uriaș plătit de populație. Talibanii au recuperat într-o oarecare măsură monopolul violenței, în 1996, dar și în 2021, după o perioadă de 20 de ani în care guvernul democratic sprijinit de Occident nu a reușit să se facă legitim prin pacificare și s-a confruntat mereu cu focare de rezistență armată. Fără monopolul violenței și putere coercitivă, statul democratic afgan nu putea trăi decât din donații, ceea ce a fost umilitor și a dat naștere unor practici de corupție flagrante. De aceea, momentele în care cele două regimuri ale talibanilor au interzis oficial creșterea macului pentru opiu (în 2000 și 2022) marchează simbolic autoconștientizarea EIA: cultura macului pentru opiu era legată puternic de economia infracțională de război, împreună cu industriile prelucrătoare (ca cea de metamfetamină, slăbită și ea de talibani, în 2022, prin interzicerea cultivării plantelor din genul ephedra și

a producției de efedrină, precursorul metamfetaminei⁵), și de ea beneficiau în primul rând actorii non-statali (inclusiv talibanii, în perioadele în care erau unul dintre grupurile armate în lupta pentru supremație în Afganistan)⁶. Această autoconștientizare rămâne puternic legată de ideologia religioasă.

Trebuie menționat că procesul de centralizare în Afganistan a avut succes numai în măsura în care a fost islamizant. Amir Abdur Rahman, conducătorul care a consolidat statul afgan la sfârșitul secolului al XIX-lea, a extins autoritatea statală asupra diverselor sectoare autonome ale vieții publice, întărind, în paralel, autoritatea religioasă, înțelegând că șefii tribali și locali, cu tendințe puternice spre independență, refuzau să se supună oricărui alt tip de autoritate. De partea cealaltă, legitimitatea Șahului Amanullah Khan (1919-1929) a fost știrbită de imaginea sa de lider înclinat spre Occident și lipsit de respect față de valorile musulmane – în special cu privire la prezența femeilor în spațiul public. Lecția istorică a fost învățată de talibani, cu atât mai mult cu cât regimurile Karzai și Ghani au părut să cadă în aceeași capcană precum Amanullah Khan. Așadar, nu reformele în sine pun probleme construcției statale în Afganistan (atât Abdur Rahman, cât și

⁵ Deși au fost închise peste 700 de laboratoare, producția de metamfetamină nu a fost eliminată cu totul; a se vedea David Mansfield, „An Industry and a Population under Stress; Metamphetamine Production under Taliban Rule”, *Alcis*, 11 decembrie 2023, <https://www.alcis.org/post/meth-production>.

⁶ Sunt voci în comunitatea de analiști care consideră că decizia de eliminare a culturilor de mac și a industriei de prelucrare a drogurilor nu e benefică Afganistanului și va dauna pe termen scurt și lung populației, determinând o creștere a numărului de refugiați: William Byrd, „The Taliban's successful opium ban is bad for Afghans and the world”, *United States Institute of Peace*, 8 iunie 2024.

Amanullah Khan au fost lideri creatori de structură), cât reformele care nu sunt plasate sub hegemonia islamului⁷.

Radicalitatea islamică a talibanilor trebuie înțeleasă în contextul formării mișcării. Tineri paștuni din familii dezrădăcinate, înstrăinați de cultura lor, radicalizați cu ușurință, erau educați în madrase, adesea singurele instituții de învățământ din aceste teritorii slab controlate de statul pakistanez. Tot aici, în zonele cu refugiați din provinciile de frontieră, s-a făcut și conjuncția cu al-Qaeda, în urma contactelor cu așa-numiții „arabi afgani”, islamiști veniți din diferite țări ale Orientului Mijlociu, dar și din Caucaz sau Europa, să ducă *jihad*-ul împotriva sovieticilor, cu sprijin inclusiv din partea CIA. Islamiștii arabi și finanțatorii lor de la Riyad sprijiniseră inițial grupările lui Gulbuddin Hekmatyar și Abd al-Rabb al-Rasul Sayyaf, dar, după ce aceștia și-au exprimat simpatia pentru Saddam Hussein în războiul din Golf, serviciile de informații militare pakistaneze (*Inter-Services Intelligence*, ISI), brokerii acestor relații, i-au preferat pe talibani, al căror puternic anti-șiism nu lăsa loc influenței Iranului. Opinia publică occidentală a fost lăsată să creadă că relațiile cu al-Qaeda erau simbiotice. Analizii atenți au arătat însă că Osama bin Laden nu a fost cel mai comod oaspete pentru primul Emirat al talibanilor și că această cooperare era mai degrabă o moștenire a diferitelor forțe care au luptat cu sovieticii și, apoi, o monedă de schimb pentru talibani, în relația din ce în ce mai tensionată cu Statele Unite⁸. Astfel, nici în prima sa formulă, EIA, care

⁷ Pentru islamizare ca strategie politică în Afghanistan, a se vedea Abdulkader H. Sinno, „The Strategic Use of Islam in Afghan Politics”, în Ali Riaz (coord.), *Religion and Politics in South Asia*, Routledge, 2020, pp. 25-44.

⁸ Cf. Barnett C. Rubin, „The End of US Policy Towards Afghanistan?”, în Micheline Centlivres-Demont (coord.), *Afghanistan. Identity, Society and Politics*, I. B. Tauris, 2015, pp. 108-113.

căuta și atunci un loc la Națiunile Unite, nu era refractar dialogului. De altfel, relațiile s-au stricat cu adevărat după august 1998, când Statele Unite au bombardat tabere de antrenament în provincia afgană Khost, unde se refugiase Bin Laden⁹, iar talibanii s-au răzgândit și nu l-au mai predat pe saudit autorităților de la Riyad, așa cum ar fi promis.

De la stat la insurgență – și înapoi

În acest context, revenirea lentă a talibanilor, de-a lungul celor aproape douăzeci de ani de eforturi de consolidare a democrației în Afganistan, nu e cu adevărat surprinzătoare. Antonio Giustozzi, unul dintre cei mai importanți cercetători ai talibanilor, se întreabă care au fost condițiile care le-au permis o asemenea reziliență ca insurgență, înainte să se manifeste din nou ca regim politic¹⁰. În primul rând, semnele revenirii, începând cu 2003, nu au fost luate în serios, pentru că talibanii erau considerați o piedică mică în calea organizării cvasi-internaționalizate a statului afgan. Această neglijență din partea Occidentului a contribuit la supraviețuirea și consolidarea mișcării, între 2002 și 2019, dar Giustozzi identifică motorul revenirii în puterea de inovare și de adaptare a talibanilor. Contrazicând opinia generală despre obscurantismul talibanilor, cercetătorul italian arată că mișcarea a dezvoltat, pe lângă forță morală, o

⁹ Operațiunea *Infinite Reach*, când americanii au atacat Jaura Camp și în urma căreia afganii au protestat masiv, a se vedea Research Directorate, Immigration and Refugee Board, Canada, „Afghanistan: American attack in August 1998 on 'Jaura Camp' in the Tanay area of Khost Province and its effect on the Jaura Camp jail”, 1 March 1999, <https://web.archive.org/20230525015604/https://www.refworld.org/docid/3ae6ac530.html>.

¹⁰ Antonio Giustozzi, *The Taliban at War, 2001-2021*, C Hurst & Co, 2022.